

**ACTUALITATEA INFORMAȚIILOR PREZENTATE DE
NICOLAE SPĂȚARU MILESCU
ÎN JURNAL DE CĂLĂTORIE ÎN CHINA ȘI DESCRIEREA CHINEI**

Oana DUGAN

Pentru călătorul în Orient al sfârșitului de secol al XX-lea și începutul celui de-al XXI-lea, informațiile pe care documentele Omului de stat, Nicolae Milescu Spătaru, le furnizează pot părea desuete. Pentru un rus care ține într-un ungher al subconștientului falsă ipoteză cum că ambasadorul de import era de-al neamului său, lucrările diplomatului moldovean sunt motiv de mândrie națională și stau și azi la baza relațiilor sino-rusești. Pentru un român, mai ales pentru un moldovean cu spiritul ascuțit ancestral de rodul podgoriilor principatului dar mai ales de „călcările” migratorilor, *Descrierea Chinei* și *Documentul de Stat* al ambasadei la Pekin din 1675 a lui Nicolae Spătaru sunt evidențe ale unei „hiri adânci și minți luminate”, ale faptului că „nasc și la Moldova oameni”.

Însă, după ce o întreagă literatură universală și națională au făcut înconjurul Orientului,¹ cele două lucrări ale lui Nicolae Spătaru pot fi pe drept cuvânt văzute ca întemeietoare ale unui discurs orientalist *avant la lettre*. Divagând oarecum de la subiect, Edward Said,² afirmă că „începând cu secolul al XVIII-lea, ca perioadă de înființare a Orientalismului ca și curent literar, acesta se conturează ca o „instituție bine încheată” care vizează Orientul în sensul că-și propune să vorbească despre acesta, emițând păreri, creând opinii, descriindu-l, predându-l în școli, stabilindu-i caracteristicile, chiar guvernându-l; pe scurt, Orientalismul devine modul Vestului de a domina, restructura și a-și întinde autoritatea asupra Orientului.”

Critica literară și istoriografia sunt de comun acord atunci când consideră lucrările demnitarului moldovean ca fiind de excepție, primele din literatura rusă³

¹ Dugan, Oana, *Estul, Vestul și Levantinul Eliade*, Ed. Porto-Franco, nr. 7 -8 -9 (137)/ iulie-septembrie, anul XVII, 2007, p. 17-18.

² Said, Edward, *The Scope of Orientalism, Crisis*, în: *Teorie și critică modernă*, David Lodge, Longman, 1998, p. 294.

³ Spătaru-Milescu, Nicolae, *Descrierea Chinei*, Traducere, prefață, note și tabel cronologic de Bărbulescu Corneliu, Ed. Minerva, București, 1975, p. XI.

care vorbesc pe larg despre China și mult mai complete în comparație cu celelalte lucrări contemporane care tratau același subiect în literatura universală.⁴

Înscriindu-se în literatura memorialistică de călătorie și de factură socio-politico-istorică, *Descrierea Chinei* și *Jurnalul de călătorie în China* impresionează pe cititor nu atât prin calitatea limbajului și prin stil, limba în care au fost scrise cele două lucrări negăsindu-și încă făgașul literar la vremea când au fost redactate, ci prin acuratețea informațiilor, calitatea științifică a acestora, mai ales atunci când e vorba de descrieri geografice sau evenimente istorice. Stilul aproape epopeic al lucrărilor se datorează în special evenimentelor relatate, dificultăților călătoriei dar și noutăților inedite: prima descriere în etnografia rusă a poporului ostiac, descrierea lacului Baikal, aluzii istorice, consemnări economice, legende locale⁵. Astfel, sincronic vorbind, faima lui Nicolae Spătaru s-a datorat mai ales audienței pe care lucrările sale au avut-o din punct de vedere geografic, politic, istoric și etnografic, dar și intertextualității pe care *Descrierea Chinei* a creat-o, atât la propria-i întocmire, cât și la nașterea altor lucrări despre Orientul Îndepărtat.⁶

Așadar, pentru cititorul modern, eventual călător în Orient și mai ales la Porțile Chinei contemporane, lucrările diplomatului moldovean pot stârni la prima vedere doar umbre de nostalgie și gustul unor vremi de mult apuse. Bună delectare pe parcursul unei călătorii aeriene de peste șaptesprezece ore, lucrările lui Milescu Spătaru impresionează mai ales pe cel ce deja a pus piciorul în Orientul Îndepărtat și este nevoit a face față unei culturi încă milenare, profund tradiționaliste, total diferită de civilizația Occidentului fiindcă, dacă așa cum am demonstrat, sincronic vorbind erudiția Spătarului a impresionat și chiar a stârnit invidii și pentru că a dus la reușita misiunii dar și prin valoarea științifică incontestabilă, diacronic, aceleași lucrări uimesc prin actualitatea realităților prezentate. Desigur, nu mai e vorba de geografie și etnografie ci de o ramură științifică ce ia amploare mai ales în secolul al XXI-lea, anume antropologia, mai ales antropologia culturală. Prin acest aspect, operele sale privitoare la Orientul Îndepărtat îi asigură acestuia nu numai universalitatea ci recunoașterea calităților și erudiției sale peste timp, fiind printre cei mai documentați autori care, și din punct de vedere antropologic au descris Orientul.

Dacă la o primă lectură pentru cititorul secolului al XXI-lea, atât *Descrierea Chinei*, dar mai ales *Stateini Spisok* plac pentru caracterul vivace al narațiunii, dând impresia prezenței și participării lectorului la călătorie cât și la

⁴ Baddeley, J. F., *Rusia, Mongolia, China*, Londra, 1919, vol. II, 9, p. 195, apud. Bărbulescu Corneliu, *op. cit.*

⁵ Spătaru-Milescu, Nicolae, *Jurnal de călătorie în China*, „Cuvânt înainte” de Corneliu Bărbulescu, Ed. Eminescu, București, 1974, p. IX.

⁶ *Idem, op.cit.*, p. VII.

toate evenimentele petrecute, la o a doua lectură se pot contura calități și defecte ale unui popor, o întreagă psihologie sinică și extrem-orientală, obiceiuri, tradiții, habitudini medicale, diferențe culturale dar mai ales „subțirea inteligență” a moldavului, crescut la Porțile Levantului, abilitățile sale de mare diplomat, fin cunoscător al spiritului și psihologiei orientalului încă din îndelungata practică la Constantinopol. La o a treia lectură, mai ales pentru cel care a fost dus de destin la marginile Asiei și este nevoit a „îndura multe suferinți”, asemeni iezuiților lui Verbiest, doar pentru faptul că este străin în „Țara Surâsului” și dorește a nu-și schimba identitatea culturală, națională și religioasă, cu alte cuvinte nu se lasă „sinizat”, *Documentul de Stat* al lui Nicolae Milescu Spătaru se dovedește de un real folos, un ajutor nesperat care-i dă cheia succesului „diplomatic” în relația cu orientalul și psihologia acestuia, indicându-i punctele sale slabe, aceleași și astăzi, ca intoleranța, lipsa de informație cu privire la habitudinile și relațiile sociale internaționale, închistarea în tradiția-i milenară cu dublul său tăiș, oportunismul, dorința unilaterală de câștig, lipsa de onestitate, distorsionarea criteriilor valorice în scopuri personale, naționalism și orgoliu exacerbat până la paranoia națională.

Tuturor acestor „maladii” extrem-orientale, finețea psihologică a Spătarului Nicolae Milescu le-a găsit leac peste timp, valabil și-n secolul al XXI-lea.

La 330 de ani de la cea mai reușită ambasadă a rușilor în Extremul Orient cu ajutorul omului de stat moldovean, lucrurile par a se fi schimbat izbitor. Cu toate acestea, la o atentă considerare a evenimentelor și situațiilor socio-politico-economice, călătorul occidental al cărui spirit se încumetă să bată la porțile Chinei poate exclama asemeni poetului nepereche „toate-s vechi și nouă toate”.

Caracterul defensiv al chinezilor s-a manifestat din totdeauna prin închiderea și stăvilirea lor în spatele Marelui Zid, construcție ce a apărât China de invadatori și eventual de oaspeți nepoștiți, dar și pe restul omenirii de chinezi. S-a născut, astfel, o fire extrem de curioasă, dar în același timp extrem de neîncrezătoare, ce s-a ascuns diplomatic în umbra unor disimulări uneori puerile, care de multe ori a dus la subestimarea inteligenței chinezilor. Practicat astfel la nivel de șiretenie, din păcate prea evidentă, acest fel de a fi al chinezilor a reușit, cel puțin de trei sute de ani încoace, să sfârșească majoritatea tratativelor și legăturilor diplomatice cu eșecuri greu remediabile. Mărturie stau fostele relații sino-române ale anilor '70, sino-franceze sau sino-ruse dar și „excelentele” legături pe toate planurile cu Mei Guo, „Țara de Aur” alias SUA, ce par a-și contura destinul în dureroasa criză economică și financiară a anului 2008.

Particularizând, călătorul modern în China secolului al XXI-lea va fi frapat de fenomene și evenimente identice cu cele cu care s-au confruntat solii țarului Alexei Mihailovici în secolul al XVII-lea. Ceea ce-l șochează pe occidental, oricât de levantin ar fi acesta, la primul contact cu poporul chinez, este ostilitatea,

caracterul dominator, lipsit de politețe, în numele unei legi cunoscute doar sinicului ce nu respectă nici pe departe bunele maniere de practică internațională și care, odată sesizate și reproșate celui ce le întrebuințează, sunt disimulate și îndulcite, sub pretextul înțelegerii greșite de ambele părți a fenomenului.

Duritatea, lipsa de politețe, incapacitatea de a folosi o limbă străină de circulație internațională, mai ales când călătorul străin o folosește, orgoliul naționalist astfel manifestat de către vameșii chinezi ai anilor 2000, extorcarea unor sume de bani în valută străină, fără pic de jenă de la călătorul ce pune, poate pentru prima oară, piciorul în „Împărăția chitailor”, aduce neasemuit de bine cu primirea pe care a făcut-o ambasadorului Nicolae Milescu Spătaru, echivalentul istoric ai acelorași vameși ai zilelor de azi.: „Erau foarte bucuroși că ne vedeau cu solie din parte Măriei Tale și credeau că, în viitor, între cei doi împărați vor domni prietenia și dragostea (...). Ne-au spus să nu-i învinuiesc că nu mi-au trimis caii în întâmpinare la Nercinsk și nu m-au condus, fiindcă **înțeleseseră greșit** de la Ignatie Milovanov **și de la tălmaciul lui**, care nu le spusese clar că eu sosesc de la Nercinsk iarna și nu primăvara.”⁷

În al său *Jurnal chinez*, Yu Lan Hua notează despre primirea pe care oficialii Universității Shantou au făcut-o profesorului român de limba engleză și însoțitoarei acesteia după ce în prealabil au fost escrocate pe aeroportul din Beijing de 30 de dolari americani de către un funcționar vamal. Ajunse la destinația finală, cele două temerare urmașe ale moldoveanului Nicolae Spătaru, nu găsesc nici un reprezentant oficial din parte universității sus menționate, responsabilii cu primirea străinilor pretextând, ca și acum trei sute de ani, dificultățile lingvistice și proasta înțelegere a celor comunicate în scris în prealabil. Și-au scuzat atitudinea mascând-o în spatele unei amabilități subțiri și false prietenii, aidoma celei arătate de Askaniama Ma La, care, după o lună de tergiversări și tratative, purtate cu scopul de a-l întoarce pe Nicoale Spătaru de la granițele Chinei, văzând că-i lipsesc argumentele forte în fața diplomației moldoveanului, a început a se arăta „foarte îndatoritor și prietenos”⁸.

În spatele aceleiași „amabilități”, askaniama secolului XXI, „domnul Xu Le Sheng, secretarul pentru relațiile cu străinii de la Universitatea Shantou, a pretextat că nu este în obiceiul tradiției chineze să se lase vreo modalitate de contact la biroul de informații al aeroportului”;⁹ desigur, asemenea contemporanilor lui Ma La, „s-a sfădit cu noi mai mult de o oră”, dorind „să afle

⁷ Spătaru-Milescu, Nicolae, *Jurnal de călătorie în China*, București, 1974, p. 133.

⁸ *Idem, op.cit.*, p. 165.

⁹ Yu Lan Hua, *Jurnal chinez*, în: „*Dunărea de Jos*”, nr.75, 76, 77, 78, 79, 80/ mai-octombrie, anul C, Galați, 2008.

total”¹⁰ și „în special cum ne-am descurcat de la aeroport până în campusul universitar”.¹¹

Nici n-au intrat bine pe teritoriul Chinei că, atât Nicolae Spătaru cât și conaționalele Domniei Sale, la peste trei secole distanță, au simțit pe propria piele ce înseamnă China: „în mijlocul lor ne simțim într-o altă lume, o lume care sub haina modestiei ascunde o mare mândrie”, deoarece, din totdeauna și fără nici o deosebire în secolul al XXI-lea, chinezii consideră că pe lume „nu se află oameni mai buni ca ei” și că obiceiurile lor sunt mai presus „decât ale tuturor celorlalți oameni”.¹²

Aspect amplu dezbătut la cursurile de maoism și prezentat până la intoxicare străinilor de către localnici, superioritatea poporului chinez pornește astăzi de la numărul populațional, invențiile de netăgăduit precum hârtia, praful de pușcă, busola, cele de tăgăduit: stiloul, pizza și înghețata, furate de Marco Polo prin „spionaj tehnologic” și date lumii, până la învățământul individual, născocire a sistemul birocratic chinez din vremea mandarinilor și răspândit astăzi din China în toată lumea.¹³

Glorioasele relații sino-române ale secolului al XX-lea, din deceniile al șaptelea și al optulea, au determinat pe editorii scrierilor lui Nicolae Milescu Spătaru să considere că excepționalul diplomat a făcut unele greșeli în aprecieri atunci când a relatat despre înjosirile constante la care sinicii i-au supus pe membrii ambasadei țarului, despre felul prin care s-a încercat scăderea valorii bunurilor rusești pentru a fi cumpărate pe preț de nimic, despre modul în care prețul hranei creștea de la o zi la alta, în funcție de rezultatele tratativelor. Epitetele de „înșelători”, „prefăcuți”, „vicleni” și „nestatornici” deranjează și astăzi pe orice vorbitor chinez de limbă română, atunci când deschide paginile *Jurnalului* lui Nicolae Spătaru, care evident, trăiește în conștient cu imaginea falsă a superiorității rasei galbene.

La trei secole distanță, astfel de considerații reies din abundență din relatarea vieții de zi cu zi din campusul universitar din Shantou. În 1675, la 26 februarie, voievozii din Naum îi cereau solului rus să-l întâmpine pe askaniama Ma La și pe secretarul acestuia, culmea, în chiar țara celor doi, deci a gazdelor. Fenomenul se repetă în anul 2003, când profesoarei de engleză ajunsă în China i se cere s-o întâmpine în holul Centrului de Conferințe pe vicepreședinta Universității: „Eu am răspuns că la toate popoarele, solul este cel întâmpinat și nu cel care iese

¹⁰ Spătaru-Milescu, Nicolae, *op.cit.*, p. 133.

¹¹ Yu Lan Hua, *art.cit.*

¹² Spătaru-Milescu, Nicolae, *op.cit.*, p. 136.

¹³ Translation Conference – Hong Kong, 2004.

înainte să primească, bineînțeles, doar dacă este chiar cârmuitorul care este trimis.”¹⁴

Excelentă lecție de diplomație și strașnic îndreptar de comportament în afara granițelor țării!

Tendența sinicilor de a-și supraestima rangul a rămas neschimbată de la solia lui Nicolae Spătaru și până în zilele de azi.

Rangul de „ministru de externe” al askaniamei Ma La este hiperbolizat de supușii acestuia prin formulările: „Mare Mandarin”, „cel mai apropiat sfetnic și sfătuitor al împăratului”, etc.

Suspiciunea lui Milescu Spătaru la astfel de recomandări a servit ca lecție peste timp atunci când banala secretară chineză a departamentului de limbă engleză s-a recomandat cu titlul de „Professor Robin și asistenta directorului de departament”. Același orgoliu face ca simpli funcționari cu statutul cel mult de secretar sau traducător în relațiile cu străinii ai Universității Jiang Nan să fie interpelați cu apelativul *lao shi*¹⁵, echivalentul profesorului universitar sau al „marelui maestru”, într-un domeniu. „Ci cu cât numești pe cineva mai bătrân, cu atât se socotește că-i dai mai multă cinste.”¹⁶

Nu sunt acestea, oare, suficiente dovezi pentru justa apreciere a chinezilor ca înșelători de către finul observator Nicolae Milescu Spătaru?

Desigur, *Descrierea Chinei* nu conține numai aspecte eventual negative ale sinicilor ci caracteristici inerente oricărui popor în lume.

Per ansamblu, nicanții (chinezii din triburile *han*, nn.) sunt caracterizați ca „blânzi, defensivi, mai ales aplecați către lucrarea pământului, către negoț și alte îndeletniciri.”¹⁷ „Dar însăși firea chinezilor nu este plecată către fapte războinice (...)”, fiind lesne de cucerit de mongoli, care sunt caracterizați ca „bătăioși, nu cum sunt chinezii, căci ei nu se îndeletnicesc cu lucrarea pământului ci din tinerețe învață să tragă cu arcul (...)”¹⁸

Extrem de fin observator al psihologiei individuale, dar și al comportamentului maselor, Nicolae Spătaru remarca încă din secolul al XVII-lea, ceva perfect valabil și astăzi, caracteristică genetică rasială, specifică unei părți a Asiei, anume lipsa de organizare.

Numeroase momente prezentate în *Jurnalul Chinez* al lui Yu Lan Hua trimit la caracterizări de tipul „brownieni”, „aflați într-o permanentă mișcare browniană, haotică”. Astfel de caracterizări reproduc în termeni moderni ceea ce Nicolae Spătaru observase atunci când scria: „în timpul bătăliei nu păstrează nici

¹⁴ Spătaru-Milescu, Nicolae, *op.cit.*, 1974, p. 141.

¹⁵ Lao shi – profesor, înțelept, maestru, lao = bătrân, cu sensul de înțelept.

¹⁶ Spătaru - Milescu, Nicolae, *Descrierea Chinei*, Ed. Minerva, București, 1975, p. 46.

¹⁷ *Idem, op.cit.*, p. 73.

¹⁸ *Idem, ibidem.*

un fel de rânduială, luptându-se de-a valma pedestrașii și călăreții, cum poate fiecare și unde apucă (...). În luptă și la asalt sunt foarte fricoși și lipsiți de îndrăzneală, fug din fața dușmanului ca oile capii”¹⁹; „Pe ei îi biruie mai ales nestatornicia și frica ce-i prinde lesne îndată ce se întâlnesc cu dușmanul, (...) deoarece chinezii sunt față de noi, europenii tot atât de viteji ca și femeile față de bărbați.”²⁰

Secolul al XXI-lea și instaurarea regimului comunist au dus la egalizarea drepturilor femeii cu cele ale bărbatului. Vitejia chinezilor, în special a bărbaților trăitori la sud de Yang Tze este astăzi vizibilă mai ales în cadrul relațiilor conjugale, în felul în care domină până la coerciție fizică femeia din cuplu, fie ca soție, fie ca mamă. Fenomenul este identic cu cel din China secolului al XVII-lea când în Nanjing femeile se ocupau cu procurarea banului necesar traiului zilnic iar „bărbații se îndeletnicesc cu treburile gospodăriei”²¹

Călătorul occidental în China modernă este frapat la fiecare pas de falsa modestie și naivitatea pe care sinicul o abordează cu scopul vădit de a afla sau dobândi cât mai multe cunoștințe în folosul propriu. Nenumăratele discuții ale lui Yu Lan Hua cu „Professor” Wang, „băiatul bun, dar... cu ochii negri”, sunt un exemplu peste timp a ceea ce Nicolae Milescu Spătaru scria despre faptul că „ei se prefac întotdeauna că ar fi foarte naivi și încrezători pentru ca prin aceasta să-i înșele pe ceilalți.” „De asemenea sunt nestatornici, întotdeauna caută mijlocul de a câștiga cât mai mult.” Micul comerț pe care Yu Lan Hua îl descrie la nivel de negustorie de piață, prețurile fabuloase pe care chinezul actual le pretinde oricărui posesor de „ochi rotunzi”, disprețuirea valorilor materiale occidentale cu scopul vădit de a le procura ieftin, sunt tot atâtea exemple actuale ale realităților de acum trei sute de ani. Cu umor specific unui spirit ascuțit, Nicolae Spătaru nota: „nu pot răbda, însă, de foame nici un ceas și dacă până la amiază nu mănâncă, au credința că îndată vor muri. La trup sunt sprinteni, umblă mult pe jos și poartă pe ei multe veșminte...”²²

Această incapacitate a rasei galbene de a rezista oricărui tip de efort „pe nemâncate” a determinat guvernarea comunistă a Chinei secolului XX să consfințească prin lege ora prânzului ca fiind ora 12 (miezul zilei) și să traseze două ore de liber, obligatorii pentru masa și siesta chinezului modern.

În felul acesta, politica actuală a îmbrăcat pe drept cuvânt caracteristici chinezești („Communist government with Chinese Characteristics”), prin faptul că s-a respectat „ca din totdeauna de când sunt ei pe fața pământului” ceea ce ei numesc Tradiție. Aceeași tradiție care a fost veșnic invocată ca impediment major

¹⁹ Spătaru-Milescu, Nicolae, *op.cit.*, 1975,p. 73.

²⁰ *Idem, op.cit.*, p. 44.

²¹ *Idem, op.cit.*, p. 155.

²² *Idem, op.cit.*, p. 43.

în relațiile diplomatice cu Milescu, aceeași tradiție care statua, printr-o lege veche și însemnată, un caracter xenofob ce prevedea „ca niciodată să nu se îngăduie în împărăție nici un fel de străin”.²³

Exceptional de benefică pentru locuitorii „Imperiului Florii de Mijloc”, tradiția chineză s-a extins prin anumite aspecte ale sale și la alte popoare ale lumii.

De la amplă ceremonie în țările învecinate, băutul ceaiului a prins ca model cultural în întreaga lume: Orientul Mijlociu, țările Africii de Nord, tot teritoriul Rusiei, Anglia la „antipozi”. Mai mult sau mai puțin fățiș, toate aceste țări recunosc a fi împrumutat obiceiul din Țara Surâsului. Nicolae Milescu Spătaru observă că băutul ceaiului în China, era acum trei sute de ani, așa cum este și azi, nu numai un ceremonial ci și o obișnuință. Parte integrantă a vieții omului galben, care la fel ca și modul de alimentație are o motivație mult mai profundă decât simpla senzație de plăcere, transmisă scoarței cerebrale de către papilele gustative: „ Chinezii laudă mult băutura aceasta, zicând că din ea capătă și putere și leuire și de aceea ei o folosesc zi și noapte și-i îmbie cu ea și pe oaspeți”²⁴

Extrem de erudit, Nicolae Milescu poate fi considerat printre primii monografi ai culturii ceaiului. Probabil, obiceiul-tradiție l-a frapat atât de tare pe diplomatul moldovean încât descrierea sa cuprinde toate detaliile: de la soiuri, mod de cultivare, metode de preparare, sortimente finite, preț, ceremonie ritualică, rezultat final.

Toate acestea, sintetic prezentate de Nicolae Spătaru se regăsesc azi amplu detaliate în lucrări de specialitate fiind de o actualitate extraordinară. Cel mai preferat sortiment de ceai pe tot mapamondul este *mo li hua cha* (ceaiul de iasomie). Tehnologia completă de preparare a cestuia se află pentru prima dată prezentată lumii în descrierea doctului spătar moldovean. Planta de ceai „nu este de la natură nici copac, nici iarbă, ci crește pe niște nuiele care se întind pe loc larg, floarea ei este gălbuie și vara înflorește înaintea altor plante (...). Pentru fierberea ceaiului, se strâng frunzele acelei plante, dar, mai întâi primăvara se adună ușurel cu mâna floarea mărunță pe care o pun după aceea în niște ceaune mari sub care se așează foc câte puțin și cu socoteală până când frunzele de ceai se încălzesc. Atunci, așezându-le pe o scândură netedă, răsucesc frunzele cu mâna, punând uneori laolaltă și flori plăcut mirositoare, le pun din nou la foc, până când se răsucesc cu totul și se usucă. Le așează apoi în vase mari de cositor, închise bine și le păstrează astfel ferite de orice umezeală ca să nu răsufle (...). În China sunt tot felul de ceaiuri; astfel se găsește un ceai care se vinde un funt de un ban, dar se găsește și altul mai bun, care chiar la ei se vinde cu doi galbeni și mai mult, iar chinezii spun că datorită ceaiului nu au podagră și nici nisip la rărunchi. De asemenea când îl beau după masă, ceaiul curăță stomacul și ajută digestia; și după

²³ Spătaru-Milescu, Nicolae, *op.cit.*, 1975, p. 64.

²⁴ *Idem, op.cit.*, p. 171.

beție este bun la băut, curăță flegma și îndepărtează orice tulburări ale mahnurii și ajută aceluia care doare să nu se moleșească de somn, ci să scrie sau să citească ceva. Nu este nimic mai bun decât folosirea acestei băuturi, căci ea gonește orice somn și lenevie, și ceaiul are la chinezi nume felurite după ținuturile unde crește iar în acest oraș, (Nanking) se numește ceai oacheș. (negru, nn.)”²⁵ (Spătaru, 1975, p. 171).

Cu aceste afirmații Nicolae Spătaru își introduce cititorul în cel mai mare adevăr al Chinei din toate timpurile, perfect valabil și azi și nealterat de modernitate: toate principiile de viață, obiceiurile, cutumele și obiceiurile sunt parte integrantă a unei filosofii ce formează scheletul medicinei tradiționale chineze.

Mai bine ca la alte popoare, chinezul a pus în practică ceea ce Hippocrate a sfătuit omenirea occidentală din totdeauna: „Alimentele să vă fie medicamente iar medicamentele să fie alimente.” Nu există pagină din *Descrierea Chinei* care să nu amintească de minunile săvârșite de leacurile chinezești, multitudinea și diversitatea acestora, modul de folosință și scopul, metodele de preparare și inedit față de lucrările prezente care descriu China, exportul acestor leacuri în lumea occidentală a Europei. Cititorul modern află astăzi cu surprindere că înainte de apariția OMS, lumea Occidentului folosea la tămăduirea bolilor mult mai multe leacuri chinezești decât bila de bou (*niu hoang*) actuală sau *ren shen*-ul (ginseng).

„Ei au tipărite multe cărți despre medicină, despre chipul cum se construiesc casele și despre multe alte meșteșuguri, iar cât privește pe cel al tămăduirii, acesta este la ei mai presus decât al doctorilor noștri. Cu toate că doctorii noștri îi întrec în învățătură (nu în învățătură ci în perioada cât învață, nn.), căci ei știu mai multe lucruri și judecă mai bine (poate cei de acum trei sute de ani, nu cei de azi nn.), totuși chinezii lecuiesc mai repede și mai temeinic orice boală. Ei au multe cărți doctoricești în care sunt descrise și desenate tot felul de ierburi și pietre. De asemenea, se vorbește (în aceste cărți), despre feluritele boli, cu semnele și leacurile lor și despre tot ceea ce îi trebuie unui doctor; ei trec prin foc [instrumentul] ce le este de trebuință și fierb ierburi și rădăcini pe care le dau bolnavilor. Cât despre deschiderea vinelor și slobozirea de sânge, ei niciodată nu fac așa ceva, ci, când văd că sângele este prea mult, atunci răcoresc trupul cu leacuri și subțiază sângele prin post. Pentru aceasta ei dau și o pildă: când un cazan fierbe în clocot, (zic ei), nu trebuie să torni tocmai atunci ciorba din el, ci mai întâi trebuie să se potolească focul, ca să se liniștească și să se limpezească ciorba. În același chip și sângele omenesc trebuie liniștit și răcorit; felul acesta de a vedea lucrurile întrece cu mult pe al doctorilor noștri; și mai au și multe alte sfaturi înțelepte. Ei sunt atât de iscusiți în treaba aceasta, încât din observarea vinelor își

²⁵ Spătaru-Milescu, Nicolae, *op.cit.*, 1975, p. 171.

dau seama de orice vătămare ascunsă oriunde s-ar afla; iar cunoașterea semnelor vinelor de la mână o împart în șase părți, trei semne mari și trei semne mici și fiecare semn se împarte după fiecare parte a trupului. Primul pentru inimă, al doilea pentru splină, al treilea pentru stomac, iar celelalte pentru alte părți. Când doctorul cercetează vinele bolnavului, atunci stă și se uită mai mult de o jumătate de ceas, încât i se urăște și bolnavului și celui care-i șade alături; totuși doctorul cunoaște îndată boala omului și în ce parte a trupului îl doare, hotărăște pe loc și lecuiește ușor. (...) Ei cunosc foarte multe rădăcini și ierburi de tot felul, dar cea mai scumpă și cea mai lăudată rădăcină dintre toate este *ghinzen*, care crește nu departe de gura fluviului Amur, numindu-se astfel pentru că este de folos oricărui om, orice ar avea el. Și se numește *ghin* (*ren*, n. ns.), deoarece în limba chineză omului i se spune *ghin*. Rădăcina se fierbe și se dă acelor care sunt slăbiți de suferință îndelungată și acelor le este de mult ajutor. De asemenea, de multe ori ajută și celor care zac pe patul morții, tămăduindu-i, dar dacă i se dă omului sănătos îl vatămă îngrozitor, căci mărește căldura sângelui și sporește sângele. Rădăcina aceea se vinde foarte scump și nu se află nici un chinez cară să nu poarte cu el această rădăcină. De asemenea, în farmacii se vând foarte multe rădăcini de leac, dintre care unele nu se găsesc în Europa.”²⁶

Această descriere succintă dar în același timp profundă a MTC ar fi trebuit să fie pildă pentru oficialii OMS și mai marii lumii contemporane, demonstrat fiind acum, la 30 de ani distanță, că războiul din Vietnam s-a câștigat, nu prin forța armelor, ci prin superioritate culturală - tradiții bine păstrate dar neluate în seamă și disprețuite de Occident. Forței tancurilor și a napalmului, orgoliului medicinei invazive, Vietnamul și aliații săi le-au opus forța tămăduitoare a leacurilor naturale chinezești și metodele ciudate (ilogice și neștiințifice) ale medicinei tradiționale chineze.

Războiul din Vietnam a trezit în cele din urmă conștiința Occidentului: Natura nu poate fi supusă ci trebuie să i te supui, urmându-i legile.

Anii '70 ai veacului al XX-lea, sub impactul acestui dezastru din Sudul Orientului Îndepărtat, îi constrâneau pe refugiații în Occident ai acestor popoare la întocmirea unor manuale de medicină orientală pe înțelesul tuturor. Vietnamezul Nguyen Van Guy tipărea împreună cu jurnalistul francez Emmanuel Picou, tocmai pentru a face informația accesibilă, primul manual de metode medicale tradiționale chineze ce dezvoltau principiile acupuncturii, masajului, termogenoterapiei, informații care au fost prezentate în special Răsăritului Europei în lucrările lui Nicolae Milescu Spătaru.

²⁶ Spătaru-Milescu, Nicolae, *op.cit.*, 1975, p. 48-49.

Un alt lucru ce-l uimește pe călătorul modern în China este infrastructura excepțională a acestei țări mari cât un continent, de la cărările săpate pe vârf de munte, până la perfecțiunea podurilor, obsesie arhitectonică a lui *homo sinicus*.

„În China nu este nici un lucru de care să se minuneze mai mult călătorii străini, decât felul în care sunt construite drumurile și căile obștești; căci sunt făcute pentru înlesnirea drumului călătorului, așa cum altele mai bune oamenii nici că ar putea să facă. Mai întâi toate drumurile sunt netezite (...), și nu numai pe locurile netede sunt lucrute în acest chip drumurile dar și în munții înalți, oriunde a fost nevoie de o cale dreaptă s-au tăiat înălțimile și stâncile iar deasupra lor locul s-a netezit și văile mari au fost astupate; oriunde a fost nevoie de drum drept s-a și făcut. (...) De asemenea în multe locuri se află poduri mari și trainice, lucrute cu mult meșteșug; și-n astfel de lucrări, nici un popor din lume nu se poate asemui cu chinezii”²⁷.

Cele câteva aspecte ale vieții chinezești considerate diacronic și comparat pe parcursul acestui excurs, pun în evidență particularitățile sociale, economice și culturale ale unui popor milenar, care s-au păstrat nealterate de-a lungul a mai bine de trei secole.

Ambasada omului de stat moldovean la curtea imperială a Chinei s-a dovedit una dintre cele mai fructuoase experiențe politice în această țară, deoarece în mai puțin de un an de zile s-au acumulat informații prețioase privitoare la toate aspectele lumii sinice. Chiar dacă nu a dus la îndeplinirea dezideratelor de factură economică imediat, călătoria iscusitului diplomat școlit la Porțile Orientului a deschis largi orizonturi informaționale asupra unui teritoriu despre care în Europa aceluși timp și chiar contemporană ajungeau tot felul de legende fantastice. În China secolului al XVII-lea se pătrundea cu mare greutate, iar străinii, așa cum reiese din *Jurnalul* lui Nicolae Spătaru, erau supravegheați și împiedicați să circule în libertate. La trei secole distanță, situația administrativă a frontierelor Chinei s-a ameliorat anemic, străinii sunt și acum înconjurați de o mare de însoțitori oficiali sinici atunci când doresc să circule în libertate, consemnarea străinilor în locuri bine păzite, „pentru protecția acestora” este echivalentul supravegheții din timpul Spătarului Milescu, înregistrarea și amprentarea acestora la poliția locală grăiesc de la sine, iar închiderea granițelor țării se vedește mai cu seamă atunci când orice material scris și imprimat în orice limbă a pământului nu poate ieși din teritoriul chinez fără aprobarea prealabilă scrisă a ministerului de resort.

Astfel, mai mult decât lucrările predecesorilor săi în China, ale iezuiților, scrierile lui Nicolae Milescu Spătaru se dovedesc și la ora actuală un îndreptar de comportament diplomatic în fața lui *homo sinicus*, dovedind atemporalitate și exonerându-l pe autor de orice suspiciune de depășire a atribuțiilor, nesocotire a

²⁷ Spătaru-Milescu, Nicolae, *op.cit.*, 1975, p. 58.

protocolului și ordinelor primite sau de comiterea vreunui abuz de putere în calitatea lui de conducător al ambasadei. Reușita misiunii sale diplomatice din punct de vedere cultural și al informațiilor adunate, dificultatea acesteia considerată exclusiv la nivelul tratativelor, a modului de „operare” cu mentalitatea chinezească și nereușita ambasadelor anterioare ale statului rus în Extremul Orient sinic au demonstrat încă o dată necesitatea „importării” unui om cultivat, adânc, versat în tratativele cu orientalii și cu modul acestora de a gândi, cu o minte pătrunzătoare dar în același timp calculată, atotcuprinzătoare, cu un spirit de observație fin, dezvoltat de îndelungată experiență a traiului în mijlocul rafinementului oriental.

Peste timp, atât dovezile ambasadei solului moldav, dar și *Jurnalul chinez* al doamnei Yu Lan Hua, evidențiază că aprecierile Spătarului Nicolae privitoare la înțelepciunea și ascuțimea minții chinezilor, considerate ca superioare celor ale europenilor, rămân valabile poate pentru europeanul occidental, nu însă și pentru cel născut la Porțile Levantului.

**THE ACTUALITY OF THE INFORMATION CONVEYED
BY NICOLAE SPĂTARU MILESCU IN TRAVEL JOURNAL TO CHINA
AND THE DESCRIPTION OF CHINA**

- Abstract -

Standing out as one of the first Eastern Europeans to have pulled down the “barriers” of the Great Wall to enter an “ever hiding” country and Nation – China – the enlightened Moldavian scholar Nicolae Spătaru Milescu sets up over the centuries as one of the first cultural anthropologists, ethnographers and founders of the Oriental discourse. His two main writings about China and the Far East, *Travel Journal to China* and *The Description of China* prove to be nowadays as real as they were when their author wrote them. The present-day China and its inhabitants display an astounding similarity and resemblance to their three centuries old description. This research work tries to prove that the accuracy of the information provided by Nicolae Milescu Spătaru’s two most famous writings is astonishing when considered diachronically and comparatively with the newest published impressions on China of contemporary scholars and travellers to the Far East. Once again, contemporary Romanian Oriental discourse brings forth the wit, wisdom and the “spy” qualities of the first Russian Ambassador and Romanian traveller to the ever well-guarded China.